

ŞİFAHI XALQ YARADICILIĞINDA VƏ ƏDƏBİYYATDA MILLİ RUHUN ƏKSI

p.ü.f.d., dos. Y.B. Səmədov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 1 oktyabr 2020

Dərc olunub: 5 noyabr 2020

© 2020 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: məqalədə, tarixi mənbələrə əsaslanaraq, Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri olması qeyd edilir. Bundan əlavə, bizim xalqın, digər xalqlarla etnik və dini əlaqələri nəticəsində, üzünəməxsus və unikal Azərbaycan mədəniyyəti formalaşması vurğulanır.

Məqalədə, həmçinin, Azərbaycan etnosunun milli ruhunun göstəriciləri barədə öz əksini tapmışdır. Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına güclü təkan verən, unikal abidələrin mədəni mahiyyəti açıqlanır. Deyilir ki, Azərbaycan xalqının orijinal təkmübarizlik idman növlərində mədəni tərkibi əsaslı yer tutur.

Açar sözlər: *Azərbaycan, epik, etnik, milli, mədəni, tarixi.*

Azərbaycan dünyanın ən qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biridir. Dünyanın ən məşhur səyahətlərindən biri olan Tur Heyerdalın “Azərbaycan qafqazlıların yayım mərkəzidir” adlı məqaləsindən bir parça verməklə fikrimizin nə qədər düzgün olduğunu bir daha təsdiq edirik. “Bakı ətrafında yerləşən indiki Azərbaycan Respublikası bir vaxtlar dəniz sahilində yaşayan, Asiya və Avropaya mal və koloniyacılar göndərən böyük, dinamik həyat tərzini keçirən bir xalqın varisidir” [1, s.134].

“Tarixən hər bir cəmiyyətdə insan həyatının mahiyyəti ilə bağlı yaranmış təlimlərin hər biri həm də, bəşərin mövcudluğundan irəli gələn problemlərin həll edilməsi cəhədidir. Ən ibtidai mədəniyyətlər belə eyni funksiyaları həyata keçiriblər. Fərq yalnız problemlərin həllində insan ruhundakı dərinliklərin ifadə edilməsi və adekvatlığa yaxınlaşma dərəcəsinə görədir. Fəlsəfə tarixində geniş şəkildə təsdiqləndiyi kimi, mədəniyyət insanda ruh zirvə-

sinin təzahürüdür və insanın azadlığı üçün zəruri əsaslarındandır” [2, s.149].

Azərbaycan mütəfəkkirlərinin mədəni – etik və pədaqoji dünyagörüşünün inkişafı bir çox xalqların maddi və mədəni dəyərlərinin formalaşmasında əvəzsiz rol oynayıb. Milli mədəniyyətin və dövlətçiliyin ən yüksək inkişafı və ya çətin sınaqlar dövründə hər bir xalq etnik mədəniyyətin yüksək mədəni obrazlarını yaradır və bu obrazlarda özünün etnik mədəniyyətinin, tarixinin, etnik fəlsəfəsinin, qaydalarının və mədəni – etnik davranış qaydalarının genetik xüsusiyyətlərini əks etdirir. Digər sözlərlə desək, lirik və epik əsərlər təkcə xalqın həyatında baş verən hadisələri əks etdirmir, eyni zamanda aktuallığını itirməyərək, bir çox nəsillər üçün təbii həyatın qanunlar toplusu rolunu oynayır.

Tarixi hadisələr digər etnoslarla münasibətlər haqqındakı etnogenetik rəvayətlər və dastanlar qəhrəmanlıq eposlarıdır. Bir qayda olaraq, bu əsərlərin ən qədim (ilk) müəllifi yoxdur. Onların hansısa konkret tarixi dövrdə yaradılmasına baxmayaraq, nəsillərə qoyulmuş mirasın daimi mövcud olması hissindən azad olmaq mümkün deyil.

Azərbaycan – həqiqətən də əxlaqlı insan pafosu ilə təsirlənən, insanı sülhə, sakitliyə, əminamanlığa, əməlisaleh olmağa, yaşayış yerləri yaratmağa, torpağı becərməyə, bir sözlə desək, işığa, gözəlliyə, əminamanlığa və ləyaqətli əməyə səfərbər edən “Avesta”nın vətənidir. Bu gün də “Avesta” öz müdriklüyü və insansevərliyi ilə bizi heyretləndirir ... Zərdüşt özünü belə təqdim edirdi: “mən özümü tam işıq şəklində gördüm. Sən məndən “Kimsən? Kiminləsən?” soruşduqda – mən cavab verdim: Mən Zərdüştəm – həqiqət təbliğçisiyəm”. Sənin “Sən nə etmək fikrindəsən?” sualına Mən belə cavab verdim: Hər dəfə oda (alova) sitayiş etdikdə, mən yaxşılıq haqqında düşünmək istəyirəm” [3, s.7-21].

“Avesta”nın ev tikmək, insan məskənləri salmaq, torpaq becərməyə çağıran mahnıla-

rından, Vətən uğrundakı fədakarlığı şöhrənləndirən “Dədə Qorqudun” qəhrəman mahnılarından başlayaraq, “Azərbaycan” bədii sözü daimi olaraq insanın həmişə qarşılaşdığı problemləri haqqında danışır və onda daimi olaraq ümumiinsani dəyərlər mühüm yer tutur: o daimi olaraq ədalətə, düzgünlüyə, alicənablığa və azadlığa çağırır. Bunlar Azərbaycan ruhunun ölməzliyini müəyyən edən maddi köklərdir.

“Avesta” eposunun obyektiv analizi, onda təmsil olunan motivlərin, süjetlərin və dünyagörüşə aid göstərişlərin öyrənilməsi göstərir ki, o, öz unikallığına və qədimliyinə baxmayaraq, Azərbaycan mədəniyyətinin ümumi kontekstindən ayrılı bilməz. “Avesta” eposunda əks olunmuş bütün motivlər, süjetlər, dünyagörüş elementləri, kosmoqonik təsəvvürlər azərbaycanlıların folklorunda, etnoqrafiyasında və ənənəvi həyat fəaliyyətində, bu və ya digər şəkildə aşkarlanır. Bütövlükdə götürdükdə, vətənpərvərlik mövzusunda yaradılan türk epik dastanları dünya mədəniyyəti xəzinəsinin şifahi – poetik yaradıcılığının ən qədim və qalın qatına daxildir. Mürəkkəb bədii obrazları olan rəvayətlərin əlvan, çoxşahəli epik rəsminə milli ruhun mənbələri kök salıb.

Burada ümumiinsani dəyərlərin üstünlüyü, dünya mədəniyyətinə hər bir xalqın qiymətli hədiyyəsi bundan ibarətdir. Bu barədə R.Q. Abdulatipov haqlı olaraq yazır: “... bütövlükdə dünya sivilizasiyası – xalqlararası dialoqun və yaradıcı qarşılıqlı əlaqəsinin nəticəsidir, Qafqaz sivilizasiyası isə - bu prosesin vacib və unikal tərkib hissəsidir” [4, s.57].

Sözsüz ki, mədəniyyətlərarası dialoqun obyektivləşdirilməsi üzərindən hər bir mədəniyyət öz unikal özünəməxsusluğunu (orijinallığını) saxlamaqla yanaşı, digər xalqların epik təfəkkürünün yadigarlarının mənimsənilməsi nəticəsində mənəvi qarşılıqlı zənginləşməyə məruz qalır. Beləliklə, milli ruh – onun etnikliyinin mərkəzini (nüvəsi), millətin varlığının əsasını, çoxəsrlik ruhi axtarışlar nəticəsində kristallaşan, cəmiyyətdəki sosial statusundan və maddi vəziyyətindən asılı olmayaraq onun ən yaxşı nümayəndələrində əks olunan, xalqın müasir həyatını müəyyən edən, onun ruhunu qoruyan və gələcəyini müəyyən edən etnosun kollektiv ruhunun kvintessensiyasıdır.

Azərbaycanlıların şüurunun dualistliyi onların türk mifologiyası ilə uzlaşan və sıx toxunan, bu xalqın fəlsəfi – sosial mentallığını nədə isə əks etdirən, təbiət və insan haqqındakı praktiki biliklərində təcəssüm edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, qədim sivilizasiyaların mədəni irsinə müraciətin, uzunmüddətli axtarışlar, digər Qafqaz və ərəbdilli xalqlarla etnik və dini qarşılıqlı əlaqələr nəticəsində, özündə təbiətə, insanın təbiətdəki yeri və digər etnoslarla qarşılıqlı əlaqələrinə aid orijinal təsəvvürləri özündə cəmləşdirən unikal Azərbaycan mədəniyyəti formalaşmışdır.

Azərbaycan xalqının ruhu, onun Şərq xalqlarına xas olan ekspressiv – emosional təsəvvürləri immanent şəkildə musiqidə də təcəssüm olunmuşdur. Adət – mərasim mahnıları, epik rəvayətlərin zümzümələri, folklorun mahnı nümunələri əsrlərdən keçərək müxtəlif tarixi dövrlərdə azərbaycanlılara xas olan daxili ruhi vəziyyəti, ailəyə, anaya olan münasibəti, vəzifə, vətənpərvərlik, Vətən sevgisi hisslərini müasirlərimizədək gətirmişdir. Alicənablıq, cəsarət, dürüstlük, ürəyiaçıqlıq, sədaqət, şəfqət, həyata və təbiətə olan ilahi məhəbbət onların mahiyyətini təşkil edir və öz uşaq və nəvələrinə aşılamaq istədikləri dərəkdir.

Operativ mədəniyyətlərarası kommunikasiyanın, xəbərlərin mübadilə formalarının növlərinin, xalq kütləsinin istifadə edəbiləcəyi yazılı mənbələrin olmadığı vəziyyətdə, o dövrün müasir epik biliklərinin, tarixi – qəhrəmanlıq yaddaşının bəlkə də yeganə mənbəyi aşıqlar (rəvayət söyləyənlər) idi. Onlar o dövrün hadisələrini xalqın istəklərini əks etdirərək, özünəməxsus şəkildə təqdim edirdilər. “.. Qədim dövrlərdən etibarən epik mühitdə epik sözün möcüzəvi xüsusiyyətlərinə və eyni zamanda, ona sahib olmağın və sonucda onun reallıqdan asılı olmayaraq yenidən təkrarlanması bacarığının ilahi olaraq hansısa yollarla verilən bacarıq olduğuna inam saxlanılır” [5, s.123].

Azərbaycanlıların milli təfəkkürünün normativ dəyərlərinin istiqamətləndirilməsinin fəlsəfi refleksiyası xoreoqrafik ənənənin inkişafına mühüm dərəcədə təsir edir. Buna görə də Azərbaycan ruhunun ruhi – mənəvi mövcudluğunun ayrıca sahəsini milli mentalitetin xüsusiyyətlərini, qədim inanclarını, onun fenomenoloji biliklərini özündə hopduran rəqs təş-

kil edir. Məsələn, elə təsəvvür yaranır ki, məşhur “Yallı” rəqsi həyat ritminin rəqsi kimi bir gün dayanmayaraq, mövcud olduğubütün dövrlərdə bir saatlıq belə dayanmamışdır. Bu gözəl rəqs Qafqaz xalqları arasında geniş yayılmış, öz etnik lokallaşma sərhədlərini çoxdan aşmışdır.

Eyni fikirlər xalq çalğı alətlərinə də aiddir. Belə ki, azərbaycanlılarda olduğu kimi, ətraf xalqlarda da “Yallı” rəqsi qədim musiqi alətlərindən olan qara zurnanın səsi və nağaranın ritmi ilə müşahidə olunur. Bu qəribə oyun günəşin, təbiətin dini ayinləri ilə sıx əlaqədar olaraq, xalqın hissələrinin tam polifoniyasını əks etdirir, onun gücünü, məğrur və azadsevər ruhunu nümayiş etdirir.

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına güclü təkan verən unikal abidələr Xəzər dənizi sahilində, Böyük və Kiçik Qafqaz dağları silsiləsində, Ağrı dağının ətəyində, Savalan və Urmiya ətraflarında təbiətin özü tərəfindən yaradılmışdır. Abşeronda Yanardağ adlanan yer var. Minilliklər öncə burada olan səyyahlar onu belə görüblər: onlar bu ərəzilərdə gecə və gündüz, quruda və dənizdə daimi yanan təbii alov haqqında təəccüblə yazırdılar. Suraxanın əbədiyanar alovları yüzilliklər boyunca bütün dünyanın atəşpərəstlərini buraya cəlb edirdi. Atəşgah məbədinin üzərində o səyyahlar və səyahətlərdən xatirə olaraq hind dilində yazılar qalıbdır. Uzaq Hindistanın kahinləri atəşpərəstliyin beşiyini axtararkən qədim əlyazmalarda adı çəkilən Baş Məbədi – atəşpərəstliyin Məkkəsini Abşeronda tapdılar. Məhz buna görə Azərbaycanı “odlar diyarı” adlandırırlar.

Fikrimizcə, azərbaycanlıların ta qədim dövrlərdən bu ərəzilərdə yaşaması və bu ərəzinin türkdilli xalqların beşiyi olduğu faktı heç bir şübhə doğurmur. Qobustan qayaüstü rəsmlərində əbədi alov olan Günəşin təsvirlərinə sıx – sıx rast gəlinir. Qayaüstü rəsmlərdən bu təsvir mis və dəmir məmulatlarının, qalxan və dəbilqələrin, qab və təsərrüfat ləvazimatlarının üzərinə və nəhayət ki, xalçaların naxışlarına keçərək, müasir dövrümüzədək saxlanılıb və ənənəvi hala gəlib. Qədim tarixdə mövcud olan, bəzi yunan, Roma, sonralar isə islam tarixçiləri tərəfindən ölkələri, xalqları və şəhərləri öz hökmdarlarının və ya sərkərdələrinin adı ilə və ya Nuhun və onun nəslindən

olanların adı ilə adlandırmaq ənənə şəklini almışdır. Bu ənənə bir çox çətinliklər yaradır və bəzən də həqiqi adları kölgədə qoyurdu. Eyni zamanda, biz müxtəlif tarixi hadisələrlə, təbiət abidələri ilə, memarlıq, şəhər mədəniyyəti ilə əlaqədar olan bir çox etnonimlərin transkripsiyasına da nəzər salmışıq.

Azərbaycanın mənəvi mədəniyyəti üç min il bundan əvvəl mövcud olan atəşpərəstlik dini baxışlar kontekstində öyrənilir. Burada yaşayan insanların əsas allahları işıq, od, günəşdir və insanlar indi də onlara sitayiş edirlər. Hesab edilir ki, atəşpərəstliyi inkişaf etmiş din mərtəbəsinə qaldıran Zərdüşt Cənubi Azərbaycanda, Urmiya şəhəri yaxınlığında e.ə.968 ildə, yəni 2970 il bundan əvvəl anadan olub. 30 – 40 yaşlar arası həyatını təklikdə dağlarda yaşayıb və “onda həqiqət doğduqda”, öz şüurunda mühüm dəyişikliklər hiss etdikdə Günəşə üz tutaraq: “Ey qüdrətli Günəş, sən bizə bəsirət verməsəydin, sənin aqibətin necə olardı ki?” -demişdi (6, s. 33).

Müəyyən edilmişdir ki, uzun müddət ərzində xalqın bir ərəzidə yaşaması prosesində təbii – landşaft və iqlim şəraiti ilə sıx əlaqəli olan sosial – tarixi mühit formalaşır. Sosial – tarixi mühit və coğrafi şərait bir – birinə təsir edərək bir vahiddə birləşirlər. İnsan cəmiyyətinin müxtəlif dövrlərində və mədəniyyətin müxtəlif inkişaf səviyyələrində eyni coğrafi ərəzi çərçivəsində sosial – tarixi və coğrafi əlamətlərin fərqli məcmusu müxtəlif inkişaf məkanları yaradır. Beləliklə, bir – birini əvəz edən inkişaf yerlərinin sistemini təyin etmək olar. Zəngin tarixi – mədəni materiallara əsasən biz belə bir nəticəyə gəlmişik ki, əsrlər boyunca Azərbaycan xalqının etnik yaddaşında olan coğrafi adlar mədəniyyət tarixinin və öz həyatının bir hissəsi kimi insanlar üçün əzizdir. Onlar Azərbaycan etnosunun milli özünüdərkinin ayrılmaz elementi, etnik mənsubiyyətin bir inkişaf formasıdır; etnik yaddaş faktorlarından biri olan toponimika Azərbaycan etnosunun mənəvi – mədəni irsində mühüm rol oynayır.

Bütövlükdə aparılan tarixi – etnoqrafik araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan xalqı, xüsusilə də, onun urbanistik mentalitetində, bizim dövrümüze qədər gələn toponimik adlarda, islamaqədər dini baxışların fraqmentlərinin

də, şifahi xalq və ədəbi yaradıcılığın, incəsənətin və maddi mədəniyyətin digər elementlərinin ən yaxşı nümunələrində əks olunan qədim mədəni köklərə, ənənələrə malikdir.

Əlbəyaxa döyüşün yaranma və inkişaf tarixi – Azərbaycan etnosunun milli ruhunun göstəriciləri folklor nümunələrində, tarixi-etnoqrafik mənbələrdə, qəhrəmanlıq dastanlarda və s.-də hərbi hazırlığın tərkib hissəsi olan və sosial planda azərbaycanlıların milli ruhunu əks etdirən müəyyən növ fiziki tapşırıqların inkişafı vurğulanır. Qədim dövrlərdə güləşin daha çox maraq doğurduğu qeyd olunur. Güləş insanın fiziki inkişafının mühüm göstəricisi olaraq, onu əmək və hərbi fəaliyyətə hazırlayırdı. Müxtəlif xalqların yaşayış şəraiti və yaşayış tərzini, onların ənənə və milli adətləri, mədəniyyətlərinin xüsusiyyətləri güləş növlərinin özünəməxsusluğuna və çoxtərəfli qanunlarına mühüm dərəcədə təsir etmişdir.

Tarixi məxəzlər sübut edir ki, bir çox xalqların folklorunda qeyri-fiziki və mənəvi keyfiyyətlərə malik olan, o fəvqə qüvvələrlə belə mübarizə apara bilən qəhrəman idealları mövcuddur. Səciyyəvidir ki, folklor ənənəsinə görə müasir dövrümüzədək adları tanınan milli epik qəhrəmanlar – babillərdə Bilqamis, misirlilərdə Osiris, yunanlarda Herakl, çinlilərdə Dahi Yu, almanlarda Ziqfrid, farslarda Rüstəm, tibetlilərdə Keşar, azərbaycanlılarda Koroglu – məğlub olunmaz güləş ustaları olmuşdur.

Sivilizasiyanın müxtəlif inkişaf dövrlərində Milli döyüş sənət növlərinin inkişafına nəzər salsaq görərik ki, Azərbaycan ənənəsində karate – do sənətinin yaranma və inkişaf prosesi obyektiv şəkildə qiymətləndirilmişdir. Danılmaz faktdir ki, ta qədimlərdən azərbaycanlılar üçün milli güləş idman və ya döyüş yalnız təkmübarizənin bir növü olmayıb, eyni zamanda özündə yüksək mənəvi mədəniyyətin potensialını cəmləşdirən incəsənət rolunda çıxış etmişdir. Güləşdə məğlub olmayan pəhləvanlar “ustad pəhləvan” adlandırılırdı. Yarışdan çıxdıqları zaman onlar dizlərinə güzgü bağlayırdılar. Yarış sona çatana qədər güzgüsü bütöv qalan pəhləvan qalib hesab edilirdi. Onları “aynalı pəhləvan” adlandırılırdılar. Beləliklə, döyüşçülük mənəvi keyfiyyət olaraq, həqiqəti yalandan, alicənablığı alçaqlıqdan, ka-

sıbları varlılardan, nəcəbətlini qəddardan qoruyurdu. Azərbaycanın mənəvi əxlaqında ölümə qalib gələn ruha ibadət müasir dövrdə gələn milli mədəniyyət abidələrində-eposlarda, ədəbi-bədii yaradıcılıqda və memarlıq əsərlərində qabarıq şəkildə izlənilir.

Təkmübarizəlik idmanın, ilk növbədə də karate-do kimi döyüş sənətinin Azərbaycan etnosunun milli ruhunun inkişafına verdiyi tövheni qiymətləndirmək olduqca çətinidir. Ruhun cəmləşdirilməsi, fiziki və psixiki sağlamlıq arasında tarazlığın yaradılması ideyası Şərqi, o cümlədən də Azərbaycanın, bir sıra döyüş sənətlərində mövcuddur.

Ta qədim dövrlərdən şərq təkmübarizəliyinin əsasını təkcə hər bir canlıda təbii olan ölüm qorxusunu dəf etməyi bacaran “sarsılmaz ruha” nail olması deyil, eyni zamanda dinin mənəvi qanunları ilə uyğunluq təşkil edən, varlığın ehtirassız mediativ anlaşıması üzərindən ətraf dünya ilə harmoniyaya, təkmilləşmənin qırılmaz prosesi yolunda yeni mərhələyə nail olmaqdır. Karate təbiətin saflığına əks olan süniliyi qəbul etmir. Bu idman növündə təkəbbürlüyə, amansızlığa, ədalətsizliyə yer yoxdur. Məhz belə bir motivasiya Şərq sivilizasiyası mədəniyyətini qoruyub saxlanması döyüşçülük ruhunun yaranmasına və müasirlərə mənəvi ruhən qalib gəlmək olan döyüş sənətinin unikal texnikasını çatdırmağa imkan yaradır.

Beləliklə, şərq təkmübarizəlik idman növləri əsirlər boyunca formalaşan ciddi fəlsəfi – dünyagörüşə əsaslanır. Döyüş sənətinin öyrədilməsində fiziki qüvvəyə üstünlük verilən müasir qərb texnikası ilə müqayisədə məhz ənənəvi şərq təkmübarizəlik idman növlərində mənəvi keyfiyyətlər mühüm yer tutur. Hər bir xalqın öz stili, yalnız ona xas olan döyüş elementləri olsa da, hər biri idman – yarış fəaliyyətinin ritualını özünəməxsus olaraq qursa da, əsas məna – yüksək mənəvi gücün nümayişidir.

Azərbaycan xalqı yüksək mənəvi gücünü yalnız idman yarışlarında deyil, həm də hərbi meydanında göstərə bilir. Buna misal olaraq 27 sentyabr 2020-ci ildə Azərbaycan xalqının işğal olunmuş Vətən torpaqlarını (Qarabağı) azad etmək üçün ölkə Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin

başladığı vətən savaşını ruh yüksəkliyi ilə dəstəkləməsini və həmrəylik nümayiş etdirməsini göstərmək olar. Ermənistan silahlı qüvvələri bu savaşda öz çirkin xislətinə sadıq qalaraq (döyüş ərazisindən çox uzaq olan) mülki əhalininin yaşadığı Gəncə şəhərini (ballistik raketlə) atəşə tutdular. Həmçinin Tərtər, Goranboy, Ağcəbədi və digə şəhər və rayonlarımızı bombaladılar. Buna baxmayaraq, evləri dağılmış sakinlər çox böyük qürurla deyirdilər: “Bütün ev-əşiyimiz qurban olsun əsgərlərimizə. Bizim üçün önəmli torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasıdır. Var olsun ordumuz! Yaşasın Prezidentimiz”. Bütün bunlar Azərbaycan xalqının milli birliyinin və milli ruhunun bariz nümunəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. **Şükürov A.** *Kulturologiya* (dərslük) Bakı, “Adiloğlu” nəşriyyatı 2003, s. 134, 274 s.

2. **Səmədov Y.B.** *Olimpiya hərəkəti milli mədəni dəyərlərin təbliğinin əsası kimi*. “Olimpiya idmanının fizikası, kimyası və fəlsəfəsi” Beynəlxalq elmi konfiransın materialları (17-18 oktyabr 2014) “Araz” nəşriyyatı, Bakı 2014, 336 s.
3. **Соколов С.Н.** *Зороастризм*. Авеста в русских переводах (1861 – 1996). СПб, 1998. с.7 – 21.
4. **Абдулатипов Р.Г.** *Кавказская цивилизация: самобытность и целостность*. Научная мысль Кавказа, Ростов на Дону, 1995, №4. с. 57.
5. **Путилов Б.Н.** *Героический эпос и действительность*. Л., Наука, 1988, с.123.
6. **Лорочненко Е.А.** *Зороастрийцы в Иране* (Историко – этнографический очерк). – М., Наука, 1982, с.33.

ОТРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ДУХА В УСТНОМ НАРОДНОМ ТВОРЧЕСТВЕ И ЛИТЕРАТУРЕ

д.ф.н. по пед., доц. Я.Б. Самедов

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

Аннотация: В статье основываясь на исторические источники, утверждается, что Азербайджан является одним из древнейших центров культуры. Кроме того, отмечается, что в результате этнических и религиозных связей нашего народа с другими народами была сформирована своеобразная и уникальная азербайджанская культура. В статье также повествуется о показателях национального духа азербайджанского эт-

носа. Раскрывается нравственная сущность уникальных памятников, давших сильный толчок развитию азербайджанской культуры. Говорится о том, что в самобытных единоборствах азербайджанского народа нравственное содержание занимает важное место.

Ключевые слова: *Азербайджан, эпический, этнический, национальный, нравственный, исторический*

REFLECTION OF NATIONAL SPIRIT IN ORAL FOLK ART AND LITERATURE

Y.B. Samadov

Annotation: Based on historical resources the article shows that Azerbaijan is one of the most ancient centres in the world. Moreover, as a result of ethnic and religious relations of our people with other peoples the article touches on formation of unique Azerbaijan metaculture. The article also deals with

spiritual essence of unique monuments stimulating cultural development of Azerbaijan. It also shows that spiritual structure plays an important role in different types of struggle belonging to this country.

Key words: *Azerbaijan, epic, ethnic, national, spiritual, historical.*